

Skärp restriktionerna med vaccinstarten nära

Svenska Dagbladet den 15 december 2020

Coronasituationen är åter ytterst allvarlig med stigande smittotal, fler sjukhusinläggningar och ökande dödstal. Läget kan bli värre under de kommande veckorna både därför att människor träffas under julen och därför att viruset på grund av årstiden verkar spridas lättare än tidigare.

Sverige har valt mildare restriktioner än de flesta andra länder. Det förefaller delvis ha berott på felbedömningar av riskerna med stor smittspridning och en svårförståelig ovilja att följa en försiktighetsprincip där höjd tas för att det kan bli värre än väntat. Men det har också funnits resonemang om att insatser måste vara uthålliga, om att vi snabbt skulle uppnå flockimmunitet och att de ekonomiska kostnaderna för striktare åtgärder är för stora.

Vi är djupt kritiska mot de refererade argumenten. Att kraftigt begränsa smittspridningen i början på pandemin hade gett många fördelar. Sjukvården hade fått mer tid att utveckla lämpliga behandlingar. Testning och smittspårning kunde ha hunnit byggas ut. Äldreomsorgen hade fått möjligheter att skaffa skyddsmaterial och utbilda personal. Frånvaron av striktare åtgärder under våren framstår som ett stort misslyckande.

Folkhälsomyndigheten och regeringen tycks systematiskt ha underskattat nyttan av kraftigare åtgärder. I lägen med stor osäkerhet finns ett "optionsvärde" av att inhämta mer kunskap innan riskfyllda beslut, som att acceptera en hög grad av virus spridning, tas.

Det faktum att vaccinationer snart kommer igång betyder att argumenten för hårdare restriktioner under den närmaste tiden förstärks. Det gäller att överbrygga en begränsad period tills riskgrupper hinner vaccineras. Därmed blir uthållighetsargumentet mindre relevant. Kostnaderna av dämpad ekonomisk aktivitet blir lägre, ju kortare tid det är fråga om. Det är inte längre någon poäng med smittspridning för att få flockimmunitet om denna kan uppnås genom vaccinering.

Att studera hur striktare restriktioner påverkar smittspridning och dödsfall är en svår forskningsfråga. Det beror på att åtgärder i regel vidtas som reaktion på stor smittspridning. Om inte hänsyn tas till sådan "omvänd kausalitet", kan man dra fel slutsatser. Det är därför poänglöst att som Tegnell konstatera att länder med mer långtgående restriktioner inte alltid har lägre dödstal.

Det har hävdats att enligt "vetenskapen" har nedstängningar "inga eller mycket svaga effekter på dödligheten" i covid-19. Det är visserligen svårt att skaffa sig en god bild av forskningsläget, eftersom det just nu väller fram en flod av nya bidrag från både epidemiologer och nationalekonomer utifrån liknande statistisk metodik. Resultaten varierar men många välgjorda empiriska studier finner att hårdare restriktioner kan ha stora effekter.

Analysen i ledande vetenskapliga tidskrifter som Nature och British Medical Journal, vilka studerat restriktionerna i ett stort antal länder och regioner, tyder på att skarpare restriktioner kan ha lett till kraftigt reducerad smittspridning. Andra studier, som jämfört restriktioner inom och mellan länder, finner liknande resultat för dödstal. Fyra färskare studier av forskare från bland annat Australien, Danmark, Norge och Tyskland, som gjort jämförelser mellan Sverige och övriga nordiska eller andra

europiska länder, uppskattar att tidigare och kraftigare restriktioner hos oss skulle ha minskat smittspridning och dödstal kraftigt.

Många menar att nedstängningar har katastrofala effekter på ekonomin. Att reda ut de ekonomiska konsekvenserna av skärpta restriktioner är även det en svår forskningsfråga eftersom det gäller att skilja mellan effekterna av dessa och av spontana beteendeförändringar när smittspridningen är omfattande. Många studier finner att hårda restriktioner har stora ekonomiska kostnader, men åtskilliga analyser tyder också på att frivilliga beteendeförändringar spelar ännu större roll.

Enligt flera studier har Sverige haft viss ekonomisk fördel av de mildare restriktionerna än i övriga nordiska länder under våren. Samtidigt föll BNP under första halvåret mer i Sverige än i Finland och Norge, och bara lite mindre än i Danmark, så det är svårt att tro att fördelarna var särskilt stora.

Bilden kompliceras av att de ekonomiska effekterna beror på tidshorizonten. Om striktare restriktioner minskar smittspridningen på längre sikt, kan det innebära mindre av spontan fysisk distansering och påverka ekonomin positivt. Det reser frågan om en kortvarig ”nedstängning” rentav kan vara ekonomiskt bättre än milda restriktioner under lång tid. IMF (Internationella valutafonden) är inne på det i sin senaste World Economic Outlook. Man anför belegg för att de positiva effekterna i form av minskad smittspridning växer mer än proportionellt när restriktionerna skärps, samtidigt som de ekonomiska kostnaderna ökar mindre än proportionellt. Det kan tyda på att strikta restriktioner ger ett bättre utbyte mellan smittbekämpning och minskad ekonomisk aktivitet än milda restriktioner.

Sammanfattningsvis går det inte att på grundval av existerande forskning göra några exakta kalkyler för nytta–kostnad rörande hårdare restriktioner. Vi får acceptera att osäkerheten är stor. Det betyder att våra värderingar angående risk samt om förluster av människoliv kontra ekonomiska kostnader måste spela stor roll för besluten.

Det finns en betydande sannolikhet för att striktare restriktioner – nedstängningar av gym, restauranger, kaféer samt vissa butiker och arbetsplatser samt resebegränsningar – under en begränsad tid kan rädda många liv till en rimlig ekonomisk kostnad. Om nedstängningar förutsätter en särskild pandemilag bör en sådan införas omedelbart, likt i våras. Det är nu mer restriktioner behövs, innan riskgrupper hunnit vaccineras. Att vänta tills mars vore ännu ett obegripligt – och upprörande – misstag i den svenska coronahanteringen.

Lars Calmfors

Petter Lundborg